

Geweldloos opvoeden en gedragsmoeilijkheden: contradictie of noodzakelijkheid?

Inleidende dia: dia 1

Inleiding: dia 2   RESPECT van Pieter Embrechts

Goeie middag, dames en heren

Mijn naam is Gerrit De Moor. Ik werk als hoofdopvoeder in het Koninklijk Orthopedagogisch Centrum Sint-Gregorius in de buurt van Gent, België. Ik ben tevens Senior Trainer in Life Space Crisis Intervention. In deze workshop wil ik jullie het paradigma van geweldloosheid aanbieden; een paradigma dat is ontwikkeld door mevrouw Pat Patfoort. We hebben enkele jaren geleden dit paradigma in praktijk gebracht in een leefgroep van jongeren met gedragsmoeilijkheden en emotionele moeilijkheden. Ook daar zal ik even op ingaan.

Steeds meer lijkt in deze huidige tijd agressie en geweld om zich heen te grijpen. Zowel op lokaal niveau als op wereldniveau beheersen agressie en geweld de pers. En steeds meer rijst de vraag of hier nog een uitweg mogelijk is. Er gaan zelfs stemmen op die beweren dat agressie onlosmakelijk verbonden is met de mens en dat dit moet en zal lijden tot de ondergang van de mens. Maar ik wil de vraag of agressie tot de mens behoort toch wel even behandelen. Veelal wordt die vraag gesteld en beantwoord door psychologen, biologen, sociologen of historici en leidt dit vanuit allerlei vaststellingen tot hevige discussies tussen allerlei theorieën. Vrij recent werd de vraag ook behandeld vanuit antropologisch standpunt door Arnd Stein in zijn boek "als kinderen agressief zijn". Maar in de jaren 80 van vorige eeuw deed dr. Pat Patfoort hem dit al voor. De jaren 80 waren, zoals mensen van mijn generatie weten, de periode van de koude oorlog tussen Amerika en Rusland, de periode van de wapenwedloop en de dreiging van de nucleaire overkill. Als reactie op dit dreigend geweld waren er tal van vredesbewegingen die politieke druk probeerden uit te oefenen. Mevrouw Patfoort ging anders te werk: ze ging op zoek naar de wortels van al deze agressie en geweld. Het eigenaardige was dat ze in de literatuur geen eenduidige definitie vond van geweld. Dus ging zij talloze mensen uit verschillende culturen, sociale klassen, rassen en sekse bevragen over hun ervaringen van geweld: het ondervinden van geweld en het stellen van geweld. En zij stelde vast dat er drie mechanismen van geweld te onderscheiden zijn: de geweldketen, de escalatie en het zichzelf geweld aandoen.

uitleg van de 3 mechanismen aan de hand van de voorbeelden op de dia's.

geweldketen: Om 8.20 u. krijgt de meester Kurt een uitbrander van de directeur omdat het licht in de klas de hele nacht bleef branden.

Meester Kurt gaat naar de rij en geeft straf aan Stefan die met Peter staat te praten nadat de bel al gegaan is.

Stefan steekt zijn middelvinger op naar Bart die iets verderop in een andere rij staat.

Bart maakt van zijn oren tegen juffrouw Bea omdat ze niet onmiddellijk haar sleutels vindt op de leerlingen binnen te laten in de klas.

Juffrouw Bea ....

geweldescalatie: Patrick wil naar zijn vriend gaan.

Vader laat dit niet toe.

Patrick had eerder al beloofd om zijn kamer op te ruimen, maar dat doet hij niet.

Vader moet nog Patrick zijn agenda tekenen, maar hij is boos omdat Patrick zijn kamer niet opruimde, en legt de agenda gewoon op tafel. “Hij moet het zelf maar weten”, denkt hij. Patrick ziet de bui al hangen op school. Hij vraagt aan vader om alsnog zijn agenda te tekenen. Vader doet dit niet. “Jij doet ook niets voor mij.”, is zijn uitleg. Patrick is boos en gaat tegen vaders wil in, toch bij zijn vriend. Vader...

geweld tegen zichzelf: Johnny komt op de speelplaats. Onmiddellijk gaan een aantal jongeren opzij, waaronder Piet.

Als de bel gaat, knipt Johnny met zijn vingers. Voor Piet is dat een voldoende signaal om Johnny zijn boekentas te dragen tot in de klas.

Tijdens de toets doet Johnny teken naar Piet om hem de juiste oplossing te laten afschrijven.

De leraar ziet dat Piet zijn blad toont aan Johnny en Piet krijgt een nul voor zijn toets.

Uit angst voor Johnny durft Piet niets te zeggen tegen iemand.

In alle gevallen stelde zij vast dat mensen geweld ervaren als er een onevenwicht bestaat in de relatie tussen 2 personen of partijen. Zij spreekt van een Meerdere en een mindere in de relatie, waarbij de Meerdere zich gewild of ongewild; bewust of onbewust in die positie bevindt of plaatst. De mindere ervaart deze situatie als onrechtvaardig of discriminerend. Zij noemt deze situatie het M-m stelsel.

Nu rijst de vraag hoe dit M-m stelsel ontstaat. Eigenlijk is het heel eenvoudig: het M-m stelsel ontstaat vanuit het feit dat mensen verschillen van elkaar. Mensen zijn individuen en hebben allemaal specifieke kenmerken en de verschillen in kenmerken zijn van velerlei aard: huidskleur, nationaliteit, taal, beroep, opleiding, bezittingen, geslacht, vaardigheden, karaktertrekken, opvattingen, overtuigingen, ...

Op zich is dit geen probleem maar in het M-m stelsel gaan mensen een waarde geven aan een kenmerk en dan wordt plots het ene beroep belangrijker dan het andere of je geslacht bepaalt of je belangrijker bent dan de andere of niet. En in het M-m stelsel gebeurt dit met tal van kenmerken: fysieke kenmerken, demografische kenmerken, religie, opvattingen, ideeën, ...

Waarom gaan mensen een rangschikking invoeren voor individuele kenmerken? Hier speelt het biologisch aspect van het mens zijn een rol. Mensen hebben net als alle dieren een instinct tot overleven. Mevrouw Patfoort noemt dit het instinct tot zelfbehoud. Dit instinct tot zelfbehoud levert ons een enorme energie die we aanwenden om te overleven. Bij dieren en mensen situeert zich dit op het niveau van het overleven, het fysieke niveau. Er wordt een enorme energie vrij gemaakt om te voorzien in voeding, huisvesting, voortplanting, territoriumverdediging.

Maar de mens gaat dit instinct tot zelfbehoud ook nog op een ander niveau inzetten, namelijk op het psychische niveau; het niveau van waarden, overtuigingen, ideeën, ...

Er wordt dus ook energie ontwikkeld om op ruimte te krijgen in het sociale gebeuren.

In het M-m stelsel gaat men dus voor zichzelf opkomen ten koste van de ander. En zo ontstaat geweld in al zijn vormen: de keten, de escalatie en het geweld tegen zichzelf.

De middelen tot geweld zijn beperkt in aantal: er zijn de kenmerken op zich die we kunnen inzetten om onszelf in de Meerdere-positie te plaatsen of we laten onze kenmerken in onbruik en plaatsen onszelf zo in de mindere-positie.

Een ander middel tot geweld, dat we veelal onbewust gebruiken, is de communicatie. Wat we zeggen of verzwijgen, de intonatie, woordkeuze, lichaamstaal, ... Communicatie in al zijn facetten.

De klassieke manieren om met geweld om te gaan, situeren zich eveneens in dit M-m stelsel: men gaat de strijdende partijen scheiden, men straft één van de partijen, men haalt het onderwerp van de strijd weg, ...
Op die manier legt men het conflict stil, maar men lost het niet ten gronde op.

Mevrouw Patfoort stapt daarom uit het M-m stelsel en stelt het paradigma van geweldloosheid voor. Het begrip geweldloosheid is gevormd vanuit de term geweld en betekent dus een situatie zonder geweld. Het wordt veelal aanzien als de tegenpool van geweld. Aangezien geweld geassocieerd wordt met actie, sterkte, moed linkt men passiviteit, zwakte, lafheid aan geweldloosheid. Maar hetgeen mevrouw Patfoort bedoelt met geweldloosheid is niet de tegenpool van geweld. Bij geweld heb je maar twee mogelijkheden: je slaat of je wordt geslagen, je bent de Meerdere of de mindere.

Geweldloosheid staat hierbuiten, los van deze twee polen en is te begrijpen vanuit een goed begrip van het M-m stelsel. Het is een alternatief voor dit stelsel dat het geweld kan ontwortelen. Nochtans denkt men dat er geen alternatief voor het M-m stelsel bestaat, omdat die wortel zo diep in ons zit en er altijd lijkt geweest te zijn. Nochtans is geweld niet inherent aan de mens. Wel zijn overlevingsdrang, zijn instinct tot zelfbehoud, het zich niet goed voelen in een m-positie. Geweld is de Meerdere willen zijn om zelf niet de mindere te moeten zijn. Geweld is dus een uitdrukingsvorm van het niet willen de mindere te zijn. En deze uitdrukingsvorm is zo sterk aanwezig in alle facetten van ons leven en onze maatschappij omdat dit het primitiefste model is, een gemakkelijk te bedenken model, een model dat wordt meegegeven met de opvoeding vanaf de geboorte.

Het model van de geweldloosheid is het Gelijkwaardigheid-stelsel of het G-stelsel. Hoe zit dit stelsel daar dan uit. We hebben de feiten:

- de verschillen in kenmerken, opvattingen, ideeën
- het instinct tot zelfbehoud met de daaruit gegeneerde energie.

In het G-stelsel gebruiken we de energie van het instinct tot zelfbehoud om op zoek te gaan naar de funderingen van de verschillen. Funderingen zijn redenen waarom standpunten, ideeën, opvattingen er zijn: de noden, de belangen, de doelen, de waarden, de gevoelens die aan de basis liggen van de standpunten. Belangrijk hier is het verschil aan te geven tussen een fundering en een argument. Een fundering is een duidelijk en zuiver antwoord op een waarom-vraag. Een argument is een vertekend beeld met een positieve of negatieve connotatie op de waarom- vraag.

Als we de funderingen gevonden hebben en naast elkaar geplaatst in evenwaardigheid, komen we vanuit creativiteit tot oplossingen waar iedereen zich goed bij voelt: niemand voelt zich de mindere en heeft dus niet de nood om de Meerdere te worden.

Communicatie is hier dus de sleutelvaardigheid!

Geweldloze oplossingen zijn niet alleen die oplossingen waarbij er sprake is van absolute geweldloosheid. Elke oplossing waarbij men het proces van diepe communicatie over de funderingen heeft gevoerd is een geweldloze oplossing en de relatie zal er alleen maar wel bij varen. Bij absolute geweldloosheid is er voldaan aan alle funderingen van alle betrokken partijen. Maar soms is dit niet mogelijk en worden maar aan een deel van de funderingen van één of meerder partijen tegemoet gekomen. Ook dat zijn geweldloze oplossingen, gezien het

gevoerde proces en de verbeterde relatie. Op anderen momenten zal de andere partij dan allicht bereid zijn wat water in de wijn te doen.

Hoe schakelt men om naar geweldloosheid?

- **kennis van de geweldmechanismen** en bewust worden wanneer en hoe men er in verzeild is geraakt.
- **zichzelf beheersen** om de geweldescalatie te doorbreken vanuit de totale persoon: emotie, rede, hart en geweten
- **de situatie keren** tot een proces van gelijkwaardigheid.

De basisvaardigheden tot dit alles zijn:

- **positieve bevestiging** om anderen en zichzelf meer zelfvertrouwen te geven, dus sterker te maken in het opkomen voor zijn eigen funderingen
- **communicatie**: komt van het Latijn “communicare”: delen, deel worden van. Men laat in het op zoek gaan naar geweldloze oplossingen van een conflict de andere delen in de eigen funderingen. Belangrijk is de congruentie tussen verbale en non-verbale communicatie.
- **creativiteit**: noodzakelijk om oplossingen te vinden die zo goed mogelijk voldoen aan de gecommuniceerde funderingen.

Hoe breng je zoets in praktijk in een groep pubers met gedragsmoeilijkheden?

- eerst en vooral moet je als team het paradigma van geweldloosheid kennen en er naar handelen. Woorden wekken, maar voorbeelden strekken
- het kiezen voor geweldloosheid moet een onvoorwaardelijke keuze zijn. Werken van uit het paradigma van geweldloosheid met jongeren met gedragsmoeilijkheden en emotionele stoornissen werd – ook door collegae – gezien als naïef, ondoordacht, onverantwoord, ... Toch bleven we, eens de keuze gemaakt, de ingeslagen weg verder bewandelen.
- naar de groep toe zijn we gestart met het aantal regels drastisch te beperken. We hebben er drie overgehouden. Al de rest van ons samenleven in groep was bespreekbaar.
  - drugs houden we buiten de instelling
  - wat ons niet toebehoort, blijven we af
  - als we het niet eens zijn met iets, dan praten we er over
- woordenschat aanreiken over emoties aan de hand van spelletjes, opdrachten
- conflicten consequent bespreekbaar stellen
- symbolen, routines, gebruiken installeren. Een vast overlegmoment met op voorhand gekende agendapunten, het planten van de vredesboom, ...

Samenvattend kunnen we stellen dat werken met jongeren – los van hun problematiek – zeer helend, verrijkend en verantwoord is. Het kan in de toekomst bijdragen tot een samenleving met minder geweld, minder belust op sensatie en samengesteld uit verantwoorde burgers. Want de jeugd van nu, zijn de volwassenen van morgen.

